

**МАТЕРІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ ПОШТОВО-ТЕЛЕГРАФНИХ
СЛУЖБОВЦІВ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ТАВРІЙСЬКОЇ ТА ХЕРСОНСЬКОЇ ГУБЕРНІЙ)**

Для закріплення кадрів на державній службі й забезпечення їх активної працьовитості уряд Російської імперії повинен був підтримувати стійке зацікавлення працівників до роботи. На формування тривалого інтересу до служби у державних установах впливало багато чинників. Одним із них стала гідна матеріальна винагорода за добросовісне й якісне виконання посадових обов'язків. Прошарок поштово-телеграфних службовців відповідав за безперервний зв'язок в імперії та відповідно успішне функціонування органів державної влади. Це суттєво підвищувало його суспільне значення та повинно було сприяти покращенню його утримання.

Проблема матеріального становища працівників зв'язку не стала окремим предметом наукових розвідок. Деякою мірою вона висвітлювалася у працях з історії зв'язку [1-9], у роботі В. Молчанова, присвяченій життєвому рівню міського населення [10]. Незначний рівень розробки зазначеної теми вітчизняними науковцями не дає змоги фундаментально дослідити зазначену проблему. Тому автор особливу увагу приділяє урядовій політиці стосовно матеріального забезпечення зв'язківців та її досягнень на прикладі Таврійської та Херсонської губерній, які становили Одеський поштово-телеграфний округ (далі ОПТО). Хронологічні рамки обмежено 1885–1914 рр.: нижня межа пов'язана з утворенням нових територіально-адміністративних одиниць у сфері зв'язку – поштово-телеграфних округів, верхня – початком Першої світової війни.

Поштово-телеграфний зв'язок як елемент комунікацій був необхідний кожній державі й засвідчував її соціально-економічний розвиток та цивілізованість. Крім того, для Російської імперії поштово-телеграфні збори складали значну частину наповнення державного бюджету, а витрати на зв'язок у порівнянні з прибутками становили незначний відсоток [2, с. 14; 4, с. 6-8]. У зв'язку з цим проаналізуємо заробітну плату поштово-телеграфних службовців (див. таблицю 1).

З таблиці видно, що майже за тридцятирічний проміжок часу заробітна плата, за деяким винятком, залишилася без змін. У 1906 р. посаду поштово-телеграфного чиновника VI-го розряду нижчого окладу ліквідували і всім чиновникам цього розряду заробітну плату визначили у розмірі 360 руб. Поряд з тим підвищили оплату начальникам поштових, телеграфних відділень, прийняли рішення робити доплати чиновникам, які прослужили на одній і тій самій посаді без отримання підвищення за кожне п'ятиріччя [13, арк. 343 і зв.]. Нововведення стали результатом поштово-телеграфного страйку 1905 р. і реальною загрозою паралічу зв'язку по всій імперії.

Варто підкреслити, що верхня межа заробітної плати нижчих службовців залежала від місцевості служби. Для ОПТО, як правило, максимальний оклад поштарів до 1906 р. вони становили 276 руб. [14, с. 427]. Для сторожів заробітна плата рідко коли перевищувала межу 132 руб.

Поштовхом до підвищення заробітної плати нижчим службовцям у 1909 р. стало зниження тенденції зацікавленості вступу на дані посади у результаті невідповідності матеріального забезпечення до доручених обов'язків. У цій ситуації керівництво Головного управління пошт і телеграфів (далі ГУПіТ) пішло на реальні кроки поліпшення матеріального становища працівникам зазначених категорій. У відсотках це виглядає таким чином: розмір найнижчої заробітної плати листоноші зріс на 66,6%, сторожа, розсильного на 50%. Утім перебільшувати щедрість уряду не варто, так як нижчі службовці з найвищими окладами складали незначний відсоток. Так на початку 1914 р. по ОПТО поштарі з окладом 420 руб. серед цієї категорії працівників складали 6,3% (69 осіб), сторожа-розсильні з найвищим окладом – 5,9% (46 осіб) (тут і далі підрахунки автора) [15, арк. 595].

Дані таблиці також дають змогу твердити, що начальники контор та чиновники вищих розрядів перебували у кращому становищі, ніж чиновники нижчих розрядів і нижчі службовці. Заробітна плата начальника контори I-го класу до 1906 р. була у шість разів більшою, ніж чиновника VI-го розряду нижчого окладу, після 1906 р. у п'ять разів. До того ж, працівники з низькими окладами становили більшість. На перше січня 1909 р. у відсотковому складі нижчі службовці ОПТО до загальної кількості працівників зв'язку (без урахування особового складу управління округу) складали 42,74% (1253 особи), чиновники нижчих розрядів (VI і V-го включно з доглядачами обох категорій окладу) – 30,59% (897 осіб). Серед усіх чиновників останні становили – 53,42% [16, арк. 180-181]. Чиновник – особа, яка мала класний чин і перебувала на державній службі, для поштово-телеграфного відомства це – керівний склад установ, поштово-телеграфні чиновники I – VI розрядів, механіки і доглядачі [17, с. 4]. На початок 1914 р. ситуація з нижчими службовцями залишилася майже без змін, відносно всіх зв'язківців вони становили 44,92% (1908 осіб), чиновники нижчих розрядів – 32,63% (1386 осіб), а відносно всіх чиновників – 59,23% [15, арк. 595]. Стає зрозумілим, що розширення штатів відбувалося, ураховуючи економічну доцільність для держави – економити на підлеглих, методом збільшення, у першу чергу, посад з нижчими окладами.

Варто зазначити, що завдяки підвищенням заробітної плати деяке зрушення у сфері матеріального забезпечення службовців відбулося. Так, середньостатистична річна заробітна плата чиновників ОПТО у 1895 р. складала 459 руб. 85 коп., нижчих службовців – 148 руб. 64 коп.; у середньому кожний зв'язківець ОПТО отримував по 321 руб. 79 коп. [18, арк. 301-313]. У 1913 р. відповідно – 517 руб. 84 коп., 276 руб. 92 коп. і 410 руб. 34 коп. [15, арк. 574]. Виходить, що майже за двадцятирічний проміжок часу середньостатистична заробітна плата чиновників збільшилася

на 12,61%, нижчих службовців – на 86,3%, а в цілому усім зв'язківцям – на 27,51%.

З метою забезпечення стабільного зацікавлення вступу на поштово-телеграфну службу, уряд запропонував систему додаткових стимулів – різні види допомоги та доплати.

З огляду на житлову проблему з 1892 р. службовців передбачалося забезпечити відомчими квартирами або взамін зробити грошову компенсацію. Залежно від місцевості чиновники отримували на оренду квартири від 20 до 30% окладу без столових грошей, а нижчі службовці – від 24 до 48 руб. на рік [2, с. 23; 19, арк. 72 і зв.].

У кращій ситуації по квартирному питанню перебували керівний персонал та чиновники вищих розрядів. Так, у 1912 р. для помічника начальника Миколаївської поштово-телеграфної контори Юр'єва орендували квартиру за 450 руб. на рік. Вона складалася з чотирьох кімнат, двох передпокоїв, одного ватерклозету, коридору та однієї кухні з необхідною кількістю води, яку постачав власник, сараю, погребу та відхожого місця [20, арк. 2, 18]. Звісно, про такі апартаменти більшість службовців навіть і не мріяла. Для підтвердження цього звернемося до матеріалів про оренду квартир у зазначений період. Так, винаймати у Херсоні у 1898 р. будинок з чотирьох кімнат, двох кухонь, погребу, сараю, водогону та з невеличким садком обходилося у 9 руб. на місяць [21, с. 4]. У 1913 р. оренда квартири з чотирьох кімнат та кухні на околиці Херсона складала 15 руб. на місяць [22, с. 4]. Отже, орендувати такі помешкання було не по кишені більшості зв'язківцям, тому можна припустити, що проживали вони у більш скромних помешканнях.

Одним із головних пріоритетів керівництва стало забезпечення житлом чиновників у великих адміністративних та економічних центрах. До того ж, треба віддати належне адміністрації ГУПіТ, яка з вересня 1902 р. ініціювала невідкладне вирішення квартирної проблеми для чиновників нижчих розрядів у місцевостях з дорогим рівнем проживання [23, арк. 43-44]. Однак постійне недофінансування відомства зводило нанівець усі спроби вирішення квартирної проблеми, що, до речі, визнавало і керівництво Міністерства внутрішніх справ (ГУПіТ було складовою частиною міністерства) [24, с. 14]. Тому спостерігалось явище, коли зв'язківці одержували менше встановленого або взагалі не отримували ні грошей, ні квартир [2, с. 23; 25, арк. 25].

Деякий додаток до заробітної плати складали доплати за операції по ощадним касам [26, с. 247], винагорода у розмірі 2,5% від суми за прийом передплати на внутрішні видання [27, арк. 6-8], 2% від суми продажу гербових марок та інших цінних паперів [28, арк. 68]. Проте, це не могло суттєво вплинути на загальний стан речей, оскільки перераховані операції у більшості випадків покладалися на одних осіб, що не давало можливості підзаробити іншим [29, арк. 34]. Крім того, працівники перебували у нерівних умовах, так як розмір винагороди на пряму залежав від обігу коштів

в установі. У великих містах ця ситуація виглядала набагато краще, ніж у містечках і селах, де грошові операції становили незначний обсяг.

Царський уряд, шануючи православні свята, приурочував до них видачу грошової допомоги державним службовцям. Не стали винятком і зв'язківці, вони її отримували на Різдво та Великдень, у ці ж дні за державний кошт організовувалися святкові столи [2, с. 23]. Утім, святкова допомога складала незначний відсоток. Так, чиновник V-го розряду Херсонської контори С. Пузиревський у 1913 р. отримав 10 руб. «святкових», у наступному році – 9 руб. [30, арк. 34, 41]. Видно, що на рік йому видали приблизно четверту частину місячної заробітної плати. Варто зазначити, що, недивлячись на щедрість святкового столу, вирішити проблему матеріального забезпечення вони не могли. Для прикладу наведемо дані про розговини перед Великоднем 1914 р. в Одеській телеграфній конторі: на штат із 367 чоловік на їстівні продукти і напої витратили 150 руб. 42 коп. [15, арк. 432]. Тобто, на кожного припадало майже по 41 копійці (для порівняння, до війни фунт яловичини в Херсонській губернії у середньому коштував 13 коп.) [31, с. 32]. На жаль, такі столи організовувалися тільки два рази на рік.

Принагідно зауважимо, що на випадок хвороби або смерті рідних чи близьких службовцям передбачалася екстраординарна допомога [32, арк. 835]. Та з часом ГУПіТ почало відсторонюватися від таких витрат шляхом перекладення виплати допомоги на бюджет установ, який формувався з наданих послуг населенню [33, арк. 3].

З огляду на часту зміну місця проживання, пов'язану із службою, сімейні чиновники могли розраховувати на спеціальну допомогу [34, арк. 420]. Це можна розглянути на прикладі чиновника І. Мельниченка. У кінці 1905 р. його поновили на службі у Херсонській конторі, а в 1906–1907 рр. тимчасово виконував обов'язки начальника Витязьського, а згодом Тягинського поштового відділення. У 1908 р. вже був призначений на посаду чиновника VI-го розряду Миколаївської контори, а з 1910 р. – чиновника V-го розряду Херсонської контори, наступного року – виконуючого обов'язки начальника Качкарівського відділення [35, арк. 4-10]. Тобто, за сім років служби І. Мельниченко шість разів змінив місце проживання. Хоча наведений приклад нетиповий, проте яскраво змальовує особливості служби. Однак економічні труднощі змусили керівництво ОПТО ширше практикувати переїзд «без растрат для казни» [36, арк. 34].

Своєрідним окремим типом покращення матеріального становища на початку ХХ ст. стали різні фонди, каси, бюджет яких формувався з двох основних джерел: з державної скарбниці та членських внесків. З липня 1905 р. при сприянні керівництва округу, звісно не без участі ГУПіТ, розпочав свою діяльність комітет із надання допомоги на виховання дітей [13, арк. 178]. Ідея була своєчасною, на додачу деякі положення діяльності комітету відзначалися далекоглядністю й захищали інтереси службовців з невисокими зарплатами. Однак допомога не могла охопити всіх бажаючих, оскільки фонд комісії, значною мірою, складався з пожертв самих

службовців. Наприклад, у 1913 р. по ОПТО зібрали 1096 руб. 90 коп. [37, арк. 3]. Величина суми ясніше проглядається при висвітленні оплати за навчання. У середньому за вісім років навчання в гімназіях Таврійської та Херсонської губерній на початку ХХ ст. плата для жінок становила від 66 до 119 руб. на рік, у прогімназіях – 58–73 руб. на рік [38, с. 265]. Видно, що на зібрані кошти можна було допомогти з оплатою за рік 20-м дітям, які здобували середню освіту.

Наприкінці першого десятиліття ХХ ст. адміністрація округу ініціювала створення каси взаємодопомоги на випадок хвороби або смерті. Усупереч бажанню керівництва загальної підтримки вона не здобула, і на кінець лютого 1910 р. каса нараховувала 73 особи [39, арк.110; 40, арк. 27, 23-25]. Так як брак джерел не дає змог вирахувати точний відсоток членів каси у зазначений рік, тому відсоток визначимо, спираючись на дані особового персоналу ОПТО (включно з управлінням округу) на перше січня 1909 р. Таким чином, члени каси склали 2,43%, у 1910 р. вона нараховувала 130 чоловік – 4,33% [16, арк. 181; 41, арк. 65-66]. Основною причиною повільного зростання кількості членів каси керівництво ОПТО вважало незацікавленість адміністрації установ у пропаганді переваг каси [40, арк. 23-25, 27].

Адміністрація ОПТО на початку ХХ ст. організувала позичково-ощадні каси. Прослідкуємо розвиток кас на прикладі Херсонської поштово-телеграфної контори. Утворилася вона у 1901 р., у результаті поштово-телеграфного страйку тимчасово припинила свою діяльність. У 1908 р. відновила діяльність, проте завдяки індиферентному керівництву коло учасників зростало повільно. З 1912 р. справи пішли на краще, кількість членів збільшилася до 43 осіб, що складало приблизно 50% [16, арк. 99]. На додачу існував проект відкриття при установі крамниці з пільговими цінами на продукти харчування для членів каси [42, с. 4].

З метою підвищення освітнього рівня і користування за мінімальну ціну газетами, журналами та книгами при конторах вищих класів з першого десятиріччя ХХ ст. відкривали бібліотеки [43, арк. 6]. Разом з тим, керівництво ОПТО даною дією ставило за ціль ліквідувати або, принаймні, максимально зменшити поширену практику користування зв'язківцями друкованою продукцією адресантів.

Паралельно з відкриттям бібліотек при установах організовувалися чайні для забезпечення працівників безкоштовними гарячими напоями. Так, начальник Мелітопольської поштово-телеграфної контори у передвоєнні роки щомісяця видавав по три рублі на цю справу із бюджету установи. Проте, географія їхнього поширення обмежувалася конторами із значною кількістю персоналу. Знову ж таки, чайні мали зменшити ризик захворювання інфекційними хворобами службовців через некип'ячу воду [44, арк. 6-7].

Не варто забувати, що чиновники відомства й самі піклувалися про легальне покращення свого матеріального становища. Особи після вступу на

державну службу, отримання чину мали право на виключення з податного стану. Оскільки установи в основному комплектувалися з міщан та селян, то вони охоче користувалися наданими пільгами. [45, арк. 356; 45, с. 980].

Наочніше продемонструють картину матеріального забезпечення висвітлення цін на важливі продукти харчування та худобу таблиці 2-4.

Дані таблиць дають змогу простежити зростання ціни на зерно, а відповідно й на продукти, які з нього вироблялися. Вартість овочів і фруктів зросла вибірково, на один із головних продуктів – картоплю ціна дещо впала, проте можна побачити, що трималася вона доволі стабільно. Аналізуючи ціни на основні види худоби, спостерігаємо їх значне зростання. Таким чином, вартість продуктів тваринництва природно зросла. Підсумовуючи викладене, можна твердити, що зростання заробітної плати не встигало за інфляцією.

Отже, уряд Російської імперії, враховуючи значимість поштово-телеграфної служби, намагався забезпечити гідне матеріальне забезпечення зв'язківців. Утім, більшість позитивних змін були вимушеним кроком під тиском надзвичайних обставин або з метою створити достатній рівень зацікавленості вступу на службу осіб при мінімальних витратах з боку уряду, що притаманно державній політиці багатьох країн. Досить успішно керівництво відомства практикувало покращення матеріального забезпечення підлеглих через професійні каси, фонди, бюджет яких у більшості складався з вкладень самих працівників. Рівень зростання заробітних плат не встигав за зростанням цін на ринку. Прошарок зв'язківців за рівнем матеріального забезпечення був неоднорідним, у кращому становищі перебувало керівництво установ вищих класів та чиновники вищих розрядів.

1. Базилевич К. Почта в России в XIX веке. – М.: Издательство НКПТ, 1927. – 196 с.
2. Базилевич К.В. Основные моменты профдвижения работников связи в 1905–1906 годах. – М.: НКПиТ, 1926. – 616 + 98 с.
3. Озеров И. Почта в России и за границей. – СПб.: Тип. Кирмбаума, 1903. – 30 с.
4. Осадчий П. Почтовые, телеграфные и телефонные сообщения как элемент государственного хозяйства в Европе. – СПб.: Типография А.Бенке, 1908. – 51 с.
5. Псурцев Н.Д. Развитие связи в СССР 1917–1967 гг. – М.: Связь, 1967. – 479 с.
6. Від гінця до Інтернету: Нариси з історії української пошти / Мухін В. – К.: Аспект, 2002. – 327 с.
7. История развития средств связи на Харьковщине. Т. 2. Почта / С.И. Татарчук, В.Г. Гулян, В.И. Семененко и др. – Х.: Золотые страницы, 2003. – 412 с.
8. Мірошниченко М.Д. Історія розвитку пошти на Вовчанщині у період з XVII – по XX століття. – Х.: ВКФ «Гриф», 2003. – 48 с.
9. Дніпропетровський поштамт – 100 років. Він зв'язує міста, поєднує людей / Замкова Т., Напханько О., Зеленчук та ін. – Д.: АРТ-ПРЕС, 2005. – 104 с.
10. Молчанов В.Б. Життєвий рівень міського населення Правобережної України (1900-1914). - К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – 318 с.
11. Сборник распоряжений по Главному управлению почт и телеграфов. – 1887. – №23. – С. 272-274.
12. Державний архів Херсонської області (далі ДАХО). – Ф.82. – Оп.1. – Спр. 67.
13. ДАХО. – Ф.82.– Оп.1. – Спр.40.
14. Почтово-телеграфный журнал (далі – ПТЖ). Отдел официальный. – 1908. – №12.
15. Державний архів Одеської області (далі ДАОО). – Ф. 307. – Оп. 7. – Спр. 97.

16. ДАОО. – Ф. 307. – Оп. 7. – Спр. 91.
17. Зайончковский П.А. Правительственный аппарат самодержавной России в XIX в. – М.: Мысль, 1978. – 288 с.
18. ДАОО. – Ф. 307. – Оп. 7. – Спр. 922.
19. ДАХО. – Ф.82. – Оп.1. – Спр. 44.
20. Державний архів Миколаївської області (далі ДАМО). – Ф.87. – Оп.1. – Спр. 143
21. Юг: ежедневная газета. – 1898. – 24 ноября.
22. Южная Русь: ежедневная газета. – 1913. – 29 марта.
23. ДАХО. – Ф.82. – Оп.1. – Спр. 16.
24. Почта и телеграф в XIX столетии // Министерство внутренних дел. Исторический очерк. – СПб.: Типография министерства внутренних дел, 1901. – С. 1-124.
25. ДАХО. – Ф.82. – Оп.1. – Спр. 33.
26. ПТЖ. Отдел официальный. – 1905. – №17.
27. ДАМО. – Ф. 87. – Оп.1. – Спр. 136.
28. ДАХО. – Ф. 82. – Оп. 1. – Спр. 104.
29. ДАХО. – Ф. 82. – Оп. 1. – Спр. 177.
30. ДАХО. – Ф.82. – Оп.1. – Спр. 86.
31. Цены на предметы первой необходимости в конце 1915 года: В уездах Херсонской губернии. – Х.: Типо-литография С.И. Ольховика и С.А. Ходушина, 1917. – 35 с.
32. ДАОО. – Ф. 307. – Оп. 7. – Спр. 101.
33. ДАХО. – Ф. 237. – Оп.1. – Спр. 16.
34. ДАХО. - Ф. 82. - Оп. 1. - Спр. 100.
35. ДАХО. – Ф.82. – Оп.1. – Спр. 139.
36. ДАХО. – Ф.82. – Оп.1. – Спр. 219.
37. ДАОО. – Ф. 307. – Оп. 7. – Спр. 104.
38. Добровольська В.А. Історія жіночої освіти Півдня України (1901–1910 рр.): Дис... канд. іст. наук: 07.00.01. – Херсон, 2006. – 290 с.
39. ДАХО. – Ф.82. – Оп.1. – Спр. 43.
40. ДАОО. – Ф. 307. – Оп. 7. – Спр. 455.
41. ДАХО. – Ф.82. – Оп.1. – Спр. 147.
42. Херсонская почта: ежедневная газета. – 1913. – 2 марта.
43. ДАМО. – Ф.87. – Оп.1. – Спр. 1610.
44. ДАОО. – Ф. 307. – Оп. 7. – Спр. 609.
45. ДАХО. – Ф. 82. – Оп. 1. – Спр. 183.
46. ПТЖ. Отдел неофициальный. – 1911. – октябрь.
47. Статистический отчет по Херсонской губернии за 1888 год. – Х.: Издание Херсонской губернской земской управы, 1889. – 69 с.
48. Статистико-экономический обзор Херсонской губернии (далі СЭОХГ) за 1895 г. – Х.: Типография О.Д. Ходушиной, 1897. – 255 с.
49. СЭОХГ за 1905 г. – Х., 1908. – 278 с. + [256 приложений].
50. СЭОХГ за 1911 г. – Х., 1913. – 206 с. + [163 приложений].
51. СЭОХГ за 1913 год – Х., 1915. – 194 с. + [189 приложений].
52. СЭОХГ за 1908 г. – Х., 1910. – 216 с. + [157 приложений].
53. СЭОХГ за 1894 год – Х., 1896. – 224 с.
54. СЭОХГ за 1899 год – Х., 1901. – 299 с.
55. СЭОХГ за 1910 год – Х., 1912. – 240 с. + [174 приложений].

Таблиця 1

Заробітна плата поштово-телеграфних чиновників наприкінці XIX – початку XX ст.

[2, с. 22; 11, с. 272-274; 12, арк. 229; 13, арк. 343 і зв.]

Посада	1885 р. руб. на рік	1906 р. руб. на рік	1909 р. руб. на рік
Начальники			
Контор (I - VI класів)	1800-600	1800-600	1800-600
Поштово-телеграфного відділення	450	450	450
Поштового, телеграфного відділення	360	450	450
Помічники начальників			
Контор (I - VI класів)	1500-450	1500-450	1500-450
Поштово-телеграфні чиновники			
I - IV-го розрядів	600-1200	600-1200	600-1200
V-го розряду	450	450	450
VI-го розряду вищого окладу	360	360	360
VI-го розряду нижчого окладу	300	Посаду ліквідували	
Технічний персонал			
Старший механік	1200	1200	1200
Доглядач вищого окладу	450	450	450
Доглядач нижчого окладу	360	360	360
Нижчі службовці			
Унтер-офіцер	300-350	300-350	300-480
Листоноша	144-400	144-400	240-420
Сторож, розсильний	120-276	120-276	180-360

Таблиця 2

Ціни на зерно у Херсонській губернії в кінці XIX – на початку XX ст.

[47, с. 18; 48, с. 54; 49, с. 137; 50, с. 99; 51, с. 56-63]

Назва	Ціна в коп. за пуд					Підвищення з 1887 до 1913 рр. (%)
	1887 р.	1895 р.	1905 р.	1911 р.	1913 р.	
Пшениця озима	85,4	47,9	85,1	98,5	97,6	+14
Жито	44,3	35,4	67,1	72,7	71,6	+62
Гречка	47,5	44,9	98,1	82,1	90,5	+91
Ячмінь	41,5	31,8	57,6	68,4	70,7	+70

Таблиця 3

Ціни на овочі та фрукти у сезон у Херсонській губернії у кінці XIX – початку XX ст.

[48, с. 35, 37; 50, с.66, 68; 52, с. 61-62].

Назва (одиниця виміру)	Ціна в руб.				Підвищення з 1895 до 1911 рр. (%)
	1895 р.	1907 р.	1908 р.	1911 р.	
Вишні, пуд	0,75	1,68 ½	1,52	1,53 ½	+105
Черешня, пуд	1,50	-	-	1,85 ½	+24
Яблука, пуд	0,87	1,94	1,48	1,80	+107
Груші, пуд	0,6	1,88 ½	1,60	1,71	+185
Слива, пуд	0,55	1,59 ½	1,18 ½	1,83 ½	+234
Огірки, сотня	0,15	0,31 ½	0,27 ½	0,30	+100
Помідори, сотня	0,24	0,46	0,55	0,43	+79
Баклажан, сотня	0,73	-	-	1,01	+38
Буряк, десяток	0,24	0,12	0,12	0,11	-118
Капуста, десяток	0,45	0,58 ½	0,43 ½	0,44 ½	-1
Картопля, пуд	0,36	0,36	0,33	0,28 ½	-26

Таблиця 4

Ціни на худобу в Херсонській губернії в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.

[49, с.135; 51, с. 82; 53, с. 80; 54, с. 249; 55, с. 122].

Назва	Ціна в руб. за одну голову					Підвищення з 1893 до 1913 рр. (%)
	1893 р.	1899 р.	1905 р.	1909 р.	1913 р.	
Вівця	3	3,6	4,4	6,4	7,62	+154
Корова дійна	30,1	30,32	34,1	45,2	61,77	+105
Свиня	9,4	7,19	9,2	11,7	14,11	+50
Кінь робочий	29,3	36,71	40,3	48	67,13	+129

On the base of wide circle of sources the government's policy was analyzed as for material security of employees of post and telegraph establishment on the example of Tavrijsk and Kherson region.

Key words: post-telegraph officials, salary, material support.

УДК 94 (477. 42) „1943”

Іван Ковальчук

РЕЙДИ ГРУПИ «ТЮТЮННИК» І ДІЯЛЬНІСТЬ МІСЦЕВИХ БОЇВОК УПА НА ТЕРИТОРІЇ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ В 1943 РОЦІ

У даній статті висвітлюється військова діяльність на території Житомирської області, яка входила до військової округи „Тютюнник” або УПА-Схід Української повстанчої армії протягом 1943 року. Нашим завданням було відстежити основні події й виявити характерні особливості цієї діяльності. Варто відзначити, що саме 1943 рік був найбільш насиченим подіями та мав важливе значення для подальшої діяльності УПА в межах Житомирського регіону. Наведені загальні дані доповнюють цілісну картину розгортання українського націоналістичного Руху опору в період нацистської окупації території України.

Формування і діяльність збройних загонів під проводом ОУН(Б) на території Північно-західних українських земель (ПЗУЗ) у сучасній українській історіографії уже стали предметом окремих досліджень. У цій статті наша увага буде приділена дослідженню діяльності Української